

Наташа В. Нинчетовић¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет

Катедра за енглески језик и књижевност

ТЕС ОД РОДА Д'ЕРБЕРВИЛА КАО РЕВИЗИЈА АНТИЧКЕ МИТОЛОГИЈЕ

Апстракт: *Иако је роман Тес од рода Д'Ербервила (Tess of the d'Urbervilles, 1890) критика углавном посматрала као осуду викторијанског морала и дво-струких стандарда, циљ овог рада је указивање на чињеницу да ово дело има и опште, универзално значење. Полазећи од Лукачевог концепта реалистичке прозе као споја појединачног и универзалног, ауторка тврди да је роман прича о несрећној судбини једне девојке, али да лик Тес Дербифилд можемо посматрати и као отелотворење женског архетипа. Митови су симболички израз архетипова, а осим бројних паралела са митом о Деметри и Персефони/Кори, роман садржи и алузије на мит о постању, Артемиду и Аполона. Лик Тес Дербифилд је у блиској вези са земљом и законима природе. Иако њен лик има велики митски потенцијал, ни Тес, али ни остали ликови (са изузетком Алека Д'Ербервила), не увиђају њену митску функцију, што има за последицу трагичан исход. За разлику од Персефоне, која, након што је Хад силом одводи у подземни свет и проглашава је својом женом, успева да се врати на Земљу и започне живот изнова, Тес никад не успева да поврати стабилност након што јој Алек одузима невиност. Она не препознаје улогу Алека у смислу иницијације у свет одраслих, већ занемарује своју сензуалну страну и окреће се духовном. Дакле, пројекција архетипа изостаје, што неминовно води њеној пропасти и смрти.*

Кључне речи: *Персефона/Кора, Деметра, Артемиде, Аполон, Хад, архетип, Ејнцел Клер, Алек Д'Ербервил.*

1. Фикција Томаса Хардија – померање граница реалистичке прозе

Томас Харди (Thomas Hardy) један је од најзначајнијих представника реализма (прецизније, натурализма)² у енглеској књижевности. Ипак, треба напоменути да је реализам Томаса Хардија другачији од реализма Вилијама Текерија или Џорџ Елиот. Џорџ Елиот је у свом првом роману (*Адам Бид*), који се сматра манифестом њеног реализма, истакла да сматра да је њена дужност да „се труди да избегава произвољне слике и да даје тачан извештај о људима и догађајима“ (Eliot 1957: 211). За Хардија, пак, уметност не треба да подражава стварност. Један од главних постулата Хардијевог концепта уметности гласи:³

Уметност је диспропорционисање (разобличавање, излазак из пропорција) стварности како би се јасније виделе одлике те стварности које су битне, које би, ако би се само копирале или пописале, можда биле опажене, али би се вероватније превиделе. Отуда 'реализам' није уметност (Hardy 1984: 239).⁴

Имајући у виду овакав Хардијев став, треба са резервом узети рецепцију Хардијевог опуса која у његовим романима види критику викторијанског морала и система вредности.⁵ Рама Кунду (Rama Kundu) сугерише да Хардијево разочарање и евентуално окретање поезији није наступило због јетких критика друштвеног аспекта његове прозе, већ због тога што критика и читаоци нису препознали његову главну намеру да пише о универзалним темама и тако „по-тисне границе које је наметнуо жанр реалистичке прозе“ (Kundu 2008: 90).⁶

За Хардијеве романе карактеристичан је концепт који Ђеџ Лукас (George Lucas) наводи као један од кључних концепата за реалистичку књижевност, концепт „типа“. Лукас пуко подражававање, копирање стварности сматра по-

² Циљ реалистичке и натуралистичке прозе јесте описивање догађаја тако да представљају верну слику стварности, с тим што је код представника натурализма фокус на опису човека/жене као дела природе, док је акценат „класичне“ реалистичке прозе на човеку/жени као делу друштва.

³ Сви наводи непреведене литературе дати су у преводу ауторке рада.

⁴ “Art is a disproportioning – (i.e., distortion, throwing out of proportion) – of realities, to show more clearly the features that matter in those realities, which, if merely copied or reported inventorially, might possibly be observed, but would more probably be overlooked. Hence ‘realism’ is not Art” (Hardy 1984: 239).

⁵ Видети чланак Лин Паркер (Lynn Parker) “‘Pure Woman’ and Tragic Heroine? Conflicting Myths in Thomas Hardy’s ‘Tess’” или књигу Џефрија Харвија (Geoffrey Harvey) *Thomas Hardy*.

⁶ “to push back the limits imposed by the genre of realistic fiction” (Kundu 2008: 90).

грешним и предност да је уздицању обичног кроз уметност, при чему долази до сједињавања непосредног и универзалног (Лукас 1971: 39). Ова синтеза нарочито је очигледна у роману *Тес од рода Д'Ербервила* (*Tess of the d'Urbervilles*, 1890). Ово дело критика је често сагледавала као имплицитну осуду ригидног викторијанског друштва и његове сексуалне етике, као и двоструких стандарда. Циљ овог истраживања је да потврди претпоставку да је роман о Тес не само прича о трагедији једне девојке, већ да лик Тес представља отелотворење женског архетипа.

Пун назив романа је *Тес од рода Д'Ербервила: чиста жена* (*Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman Faithfully Presented*). Овакав наслов изазвао је оштру реакцију викторијанских моралиста, који су сматрали да је скандалозно то што је Харди девојку која је изгубила невиност пре брака описао као чисту. Мада је Харди можда донекле желео да тиме што је отворено писао о дотад забрањеној теми подстакне дебату у друштву, он је оваквим насловом желео да укаже на чињеницу да несрећна судбина Тес Дербифилд симболизује судбину многих девојака, те да ће се у овом роману препознати многе жене. Из тога произлази закључак да је ова тема универзална, те да је примењива не само на викторијанско доба.

Кетлин Блејк (Kathleen Blake) у чланку "Pure Tess: Hardy on Knowing a Woman" пише о Хардијевој намери да у роману о Тес уједини појединачно и опште. Она указује на симболику наслова и поднаслова, који се састоје од имена и презимена хероине и фразе „чиста” жена. Док име и презиме упућују на чињеницу да је у питању одређена жена, која има одређене особине, фраза „чиста” жена сугерише да је она истовремено и представница читавог женског рода, тј. типична жена. Блејк истиче да ова фраза нема, како је већина критичара претпостављала, етичку и еротску конотацију. Харди је као натуралиста посматрао човека/жену као део природе. Импликација је да је Тес чиста у смислу њеног односа са природом, те да је она у том погледу „жена и ништа више, неукаљана и неумрљана” (Blake 1982: 692).⁷

2. Мит као израз архетипа

Како тврди Кеј Фин (Kay Finn), Томас Харди био је врло скептичан због развоја технологије и све већег ослањања човека на разум. За Хардија је то значило удаљавање од човекове природе, што је водило дехуманизацији појединца (Finn 1970: vii). Питер Холбрук (Peter Holbrook) у есеју о Томасу Хардију

⁷“a woman and nothing but a woman, unspotted and unsullied” (Blake 1982: 692).

примећује да је за Хардијев опус карактеристичан повратак исконској природи човека, природи која нестаје као последица „сурове рационализације и моралисања” (Holbrook: 2014: 159).⁸ Холбрук наводи да Харди наглашава „телесну, ирационалну страну људског бића” (2014: 152),⁹ која је у викторијанској ери неправедно запостављена и скрајнута.

За Хардијеве ликове карактеристично је то да и поред искрених и часних намера често постају жртве „слепе” космичке силе, али и сопствених инстинкта и нагона. Циљ овог рада је указивање на чињеницу да је Харди несвесни аспект људске природе сматрао врло битним.

Несвесно је од појаве Карла Густава Јунга (Carl Gustav Jung) важан предмет проучавања у психологији и психијатрији, а открића овог психијатара и психоаналитичара имала су одјека и у другим наукама. Јунг је развио тезу по којој је целокупно духовно наслеђе човечанства усађено у психу сваког појединца. Како тврди Јунг у књизи *The Archetypes and the Collective Unconscious*, за разлику од индивидуално несвесног, које произлази из појединачних потиснутих и заборављених садржаја (Jung 1969: 3), колективно несвесно има универзални карактер.

Према Јунгу, колективно несвесно састоји се из архетипова. И док су архетипови у свом оригиналном облику исти код свих људи, ситуација се мења када их људи постану свесни и од индивидуалне свести појединца зависи у каквом ће се облику архетип манифестовати (Jung 1969: 5).

Како наводи Јунг, митови и бајке познати су изрази архетипова (1969: 5): „Митови су први и најистакнутији психички феномени ... симболички изрази унутрашње, несвесне психичке драме која постаје доступна свести појединца путем пројекције – што ће рећи, рефлектована у догађајима природе” (1969: 6).¹⁰

Лик Тес Дербифилд представља отелотворење женског архетипа (the Archetypal Feminine). Природна фаза овог архетипа је Велика мајка (“The Great Mother”), која има и позитивни и негативни аспект. У позитивне особине које се повезују са овим архетипом Јунг убраја саосећајност, мудрост и све оне инстинкте и импулсе који имају за циљ да негују и подржавају. Негативне особине које Јунг повезује са архетипом мајке су све оне које означавају тајно, мрачно, што заводи и трује, све што је застрашујуће и не може се избећи попут

⁸ “cruel rationalization and moralization” (Holbrook 2014: 159).

⁹ “bodily, irrational part of the human being” (Holbrook 2014: 152).

¹⁰ “... myths are first and foremost psychic phenomena ... they are symbolic expression of the inner, unconscious drama of the psyche which becomes accessible to man’s consciousness by way of projection – that is, mirrored in the events of nature” (1969: 6).

судбине (1969: 72). Посматрајући лик Тес, намеће се закључак да она поседује и позитивне и негативне особине које се сматрају карактеристичним за женски архетип. На почетку романа Тес је наивна и безазлена, често преузима улогу старатеља својим млађим сестрама и браћи, брине о детету које је родила и одлучна је да га крсти, иако се то коси са мишљењем цркве која одбија да уведе у веру децу рођену у ванбрачној заједници. Ипак, Тес је у стању да, вођена инстинктима и нагонима, почини убиство, што значи да она истовремено симболизује и позитивни и негативни аспект женског архетипа. Наравно, треба имати у виду околности које су довеле до овог кобног чина. Тес, коју је Алек завео и силовао, постала је предмет осуде, док је Алек могао без икаквих последица да обешчисти наивне девојке са села јер њихов глас није могао да се чује. Када Ејндзел напокон одлучи да опрости Тес и прихвати је као своју супругу, Тес је поново са Алемом, овог пута сопственом вољом, а све због неприлика у којима се нашла њена породица. Тада Тес чини нешто што је за оно време било скоро незамисливо – жртва постаје тлачитељ. У тренутку агоније долази до замене места мушкарца и жене, те Тес овог пута врши насиље над мушкарцем, само што су последице њеног злочина озбиљне, и Тес бива осуђена на смрт вешањем, док је Алеков злочин прошао без икаквих последица по њега.

3. Ревизија античке митологије у роману *Тес од рода Д'Ербервила*

3.1. Персефона/Кора

Јасунори Сигamura (Yasunori Sigamura) у чланку “The Archetype and its Meanings in Thomas Hardy’s Novels” образлаже тезу да је у свим Хардијевим романима заступљен женски архетип. Како тврди Сигamura, до трагичног исхода у Хардијевом опусу долази онда када изостане пројекција архетипа услед неспособности ликова да их препознају (Sigamura 1984: 96). Слично, Фелисија Бонапарте (Felicia Bonaparte) долази до закључка да трагичан исход романа о Тес произлази управо из немогућности ликова да увиде сопствене, али и туђе митске функције. Бонапарта истиче да ни сама Тес не познаје довољно себе и не препознаје сопствени митски потенцијал, док је лик чији је доживљај Тес најприближнији митској истини лик Алека Д'Ербервила (Bonaparte 1999: 430).

Кроз роман о Тес Харди настоји да оживи класични мит о Деметри и Персефони (Кори), мада роман обилује и алузијама на Артемиду, Аполона, као и мит о постању.¹¹ Према миту о Деметри и Персефони, ове две богиње

¹¹ Видети чланак Алана Брика (Allan Brick) “Paradise and Consciousness in Hardy’s Tess”.

су мајка и ћерка које су живеле у хармонији све док Хад, бог подземног света, није одлучио да отме Персефону и начини је својом женом. Како наводе Драгослав Срејовић и Александра Цермановић Кузмановић у *Речнику грчке и римске митологије*, Хад се послужио лукавством и искористио прилику док је Персефона брала цвеће са Океановим кћерима. Помогла му је Геја, која је створила нарцис, који је својим опојним мирисом привукао Кору. У тренутку када се сагла да помирише цвет, земља се распукла и из ње је изашао Хад на златним кочијама. Хад одводи Персефону у царство мртвих, након чега му она постаје жена (Срејовић, Цермановић Кузмановић 1987: 339).

Алузије на мит о Деметри и Персефони/Кори у роману *Тес од рода Д'Ербервила* су бројне. Персефона, која је девица (баш као и Тес на почетку романа), често се доводи у везу са цвећем. Док Персефона бере цвеће непосредно пре него што је Хад одводи у свет мртвих, Тес за време мајских свечаности у рукама држи букет, а наратор њена уста пореди са божуром.¹² Очигледне су и паралеле између Алека Д'Ербервила и Хада. Слично богу подземног света, Алек на кочијама одвози Тес у мрачну шуму, где она постаје његова. Према миту, Деметра, Персефониња мајка, не мири се са чињеницом да је остала без ћерке. Она, као богиња плодности, утиче на вегетацију тако да ништа не клија и дрвеће не доноси плодове (1987: 109), чиме угрожава опстанак живота. Не би ли је умилостивио, Зевс се договара са Хадом да ослободи Персефону. Ипак, будући да Хад не жели да се трајно растане од своје драге, он Персефони даје да окуси нар пре него што пође натраг својој мајци, чиме је везује за свет мртвих. Слично, Алек Тес на самом почетку њиховог познанства даје јагоде, које симболизују страст и чулно уживање.

3.2. Индивидуација

Према Јунгу, кључни догађај у животу сваког појединца је процес индивидуације ("individuation"), под којим подразумева „процес којим особа постаје психолошка 'индивидуа', засебно, недељиво јединство или 'целина'" (1969: 275).¹³ Кеј Фин исправно закључује да у миту о Деметри и Кори Персефона остварује индивидуацију управо „захваљујући” отмици и силовању. Како тврди Фин, тек са раздвајањем од мајке и губитком невиности, Персефона достиже

¹² Како наводи Волтер Пејтер (Walter Pater) у свом тумачењу мита о Деметри и Персефони, божур је истовремено симбол „непресушне плодности, али и пун тајанствених сокова за ублажавање бола” (Pater 1876: 8).

¹³ “the process by which a person becomes a psychological ‘individual’, that is, a separate, indivisible unity or ‘whole’” (1969: 275).

зрелост. Фин пореди овај мит са митом о Адаму и Еви и бајком *Лепотица и звер*. Персефона, Ева и Лепотица пробају забрањено воће или миришу „забрањено цвеће, након чега губе невиност, али достижу и „виши ниво свести који са собом носи и одговорност одраслих” (Finn 1970: 8).¹⁴ Слично, Хелен Фоли (Helene Foley) у књизи *The Hymn to Demeter: Translation, Commentary, and Interpretative Essays* тврди да у миту о Деметри и Персефони брак има функцију обреда иницијације, имајући у виду да брак подразумева „симболичну смрт пре симболичне реинкарнације и реинтеграције у ново домаћинство као жена и мајка” (Foley 1994: 104).¹⁵

Посматрајући лик Тес из митолошког аспекта, очигледно је да постоје и подударана и неподударана са наведеним ликовима из митологије и бајки. Ако говоримо о паралелама, Тес се, баш као и Лепотица, Ева и Персефона, усуђује да проба „забрањено” воће, јагоде, које симболизују чулно уживање. Међутим, код ње не долази до индивидуације јер Тес није у стању да пређе преко начина на који је изгубила невиност. Како примећује Фин, Алек Д’Ербервил је лик чија је функција увођење Тес у свет „одраслих”, у свет страсти и сензуалности (1970: 89). Тес, оптерећена викторијанским васпитањем и класним разликама, не увиђа да и њена телесна страна тражи задовољење. Она успева да угуши страст и одриче се своје сензуалности, што ће имати за последицу низ погрешних одлука и трагичан исход.

Нажалост, Тес не успева да се издигне изнад ускогрудог схватања карактеристичног за средину у којој је одрасла, те на сексуални чин који се догодио гледа само као на мрљу која јој је уништила живот. Она не покушава да промени угао гледања на ситуацију у којој се нашла. Наиме, иако је јасно да је Алек изманипулисао Тес, наратор помиње да је она остала са Алемом неко време након што се догодио насилни чин у шуми. Намеће се закључак да је Тес и након губитка невиности збуњена и да, у недостатку искусније особе која би могла да је посаветује, не зна како да се постави и шта да чини. Остаје нејасно зашто је Тес провела неколико недеља са својим силоватељем након што је прошао тренутак слабости. Иако је Харди описује као девојку која је блиска природи, Тес као да настоји да угуши ту страну своје личности. Она константно покушава да сакрије своју привлачност и очигледно се стиди своје сензуалности.

¹⁴ “higher level of consciousness with adult responsibility”.

¹⁵ “a symbolic death before a symbolic rebirth and reincorporation into a new household as wife and mother” (Foley 1994: 104).

Како наводи Ендру Радфорд (Andrew Radford) у чланку “Hardy’s Tess, Jane Harrison and the Twilight of a Goddess”, Томас Харди је роман о Тес написао под утицајем чланака Џејн Харисон (Jane Harrison) (Radford 2005: 27), која је, поред Карла Керењија (Karl Kerényi), међу првим модерним проучаваоцима античке религије и митологије. Открића до којих је дошла током истраживања Харисонова је сабрала у монографији *Prolegomena to the Study of Greek Religion* (1908). У овој књизи Харисон тврди да је Деметра за старе Грке представљала „богињу земље, али не у општем смислу, већ у смислу богиње плодова цивилизоване, култивисане земље” (Harrison 1959: 274).¹⁶ Поред тога, она истиче везу мита о Деметри и Персефони са феноменом циклуса и годишњих доба. Наиме, када су Деметру Зевс и Хад на превару раставили од Персефоне, Деметра се свети тако што брани семену да клија и дрвећу да доноси плодове. Период који је Персефона провела у подземном свету, током којег на Земљи влада пустош, поклапа се са зимским годишњим добом. Након повратка Персефоне мајци, Деметра опет дозвољава вегетацији да буја. Персефоница реинкарнација поклапа се са пролећним годишњим добом, када се природа „буди” и све почиње да расте. За разлику од Коре, Тес доживљава само лажну реинкарнацију у млекари, да би након Ејнцеловог сазнања о Тесиној предбрачној „авантури”, опет наступила „зима” и период тлачења и прогона несрећне девојке.

„Проблем” са Тесом је у томе што она не препознаје Алекову улогу у смислу иницијације у свет страсти и сензуалности. Како примећује Радфорд, иако сексуални чин треба да представља пут ка зрелости, Тес никако не успева да поврати стабилност након сексуалног искуства. За разлику од Персефоне, Тес не успева да поврати склад и хармонију и, у духу годишњих доба, почне живот изнова. Импликација аутора је да, без обзира на то што је сексуални чин између Алека и Тес био плод преваре и Тесиног неискуства, Тес није требало да са толиким гнушањем и презрењем гледа на читаву ситуацију. Како сугерише наратор, између Тес и Алека није се догодило нешто што је велика непознаница у природи, већ у друштву. Наратор чак примећује позитивну промену на Тес у смислу њеног сазревања:

И тако се, готово скоком, Тес изменила из једноставне девојке у сложену жену. На лицу су јој се појавили симболи мисаоности, а у гласу повремене призив трагедије. Очи су јој постале крупније и речитије. Претворила се у оно што би се назвало профињеним створењем; лице јој је било љупко и заносно; душа је припадала жени коју бурна искуства од последњих го-

¹⁶ “the Earth-mother, not the goddess of the earth in general, but of the fruits of the civilized, cultured earth”.

дину-две нимало нису успела да деморалишу. Да није мишљења света, та искуства би била напросто једна слободоумна школа (2018: 151).

Иако је јасно да Тес презире Алека због начина на који се поиграо са њом, намеће се закључак да је Хардијева јунакиња отишла предалеко у својој реакцији на оно што јој се догодило. Под утицајем васпитања и околине, Тес почиње да се односи са презиром према телесном и закључује да су добри само они мушкарци који теже духовном односу са женом. Тес почиње да презире своје привлачно тело и настоји да се што више наружи како мушкарцима не би дала повода да јој добацују и покушавају да је заведу.

Радфорд у књизи *Thomas Hardy and the Survivals of Time* истиче да Тес проживљава само илузију поновног живота у Толботхејсу (Radford 2016: 166–167). Ова илузија произлази из Тесиного занемаривања њене земаљске, телесне стране и окретања ка духовном. Имајући у виду чињеницу да лик Тес Дербифилд (као и сви Хардијеви женски ликови) симболизује природу, а нарочито њену земаљску страну, одлука да изабере Ејнцела испоставиће се кобном по Тес. Њена судбина није ни могла бити другачија у фиктивном свету Томаса Хардија, у којем се предност даје телесном у односу на духовно, првенствено због тога што је однос Ејнцела и Тес био платонски, јер „готово да није било трунке земаљског у њеној љубави према Клеру” (Hardi 2018: 283).

3.3. Артемида, Деметра и Аполон

Иако је у роману *Тес од рода Д'Ербервила* најочигледнија сличност Тес и Персефоне, бројне су и алузије на друге митске личности попут Артемиде, Деметре и Аполона. Артемида симболизује мрачну и дивљу страну Тесине личности. Како наводе Срејовић и Цермановић Кузмановић, њено име изведено је од речи „artemis” („она која коље”) или „arktos” („медвед”). Аутори истичу Артемидину строгост и спремност да казни смрћу сваког ко би се усудио да се супротстави боговима или њој самој (Срејовић, Цермановић Кумановић 1987: 54). Кунду примећује да је Тес, баш као и Артемида, повезана са ловом и да њих две истовремено брину о животињама, али их и убијају (Kundu 2008: 92).

Карл Густав Јунг и Карл Керени у књизи *Увод у суштину митологије* наводе тврдње Есхила и Калимаха да Артемида и Кора представљају једну те исту богињу, прецизније „две стране исте стварности” (Jung i Kerenji 2007: 153). Артемида је активна, док је Персефона пасивна страна исте богиње. Артемида је у стању да убије, баш као и Тес, која на крају смрћу кажњава Алека. Са друге стране, Персефона је безазлена богиња која бере цвеће кад је Хад отме (Jung i

Kerenji 2007: 153). Слично Кори, Тес је током већег дела романа описана као пасивна жртва људи и несрећног сплета околности.

Када је у питању Деметра, треба поменути Фелисију Бонапарте, која роман *Тес од рода Д'Ербервила* тумачи као оживљавање мита о Деметри и Кори. Иако је полазна тачка овог чланка иста, треба истаћи да аргументација Бонапарте по којој Цоун Дербифилд симболизује Деметру није утемељена. Наиме, Бонапарта тврди да је лик Цоун бледа реинкарнација Деметре, и то зато што Цоун, за разлику од Деметре, нимало не жали за ћерком нити је у стању да саосећа са њом (Bonaparte 1999: 425). Ипак, све указује на то да Хардијева намера није била да кроз лик Цоун Дербифилд оживи било коју митску личност. Тес заправо истовремено симболизује Артемиду, Персефону и Деметру. Тес симболично постаје Деметра оног тренутка кад постане жена. Фин исправно примећује да у првом делу књиге, када је Тес девица, преовладавају слике цвећа (које у класичном миту симболизују Кору), док у другом делу романа доминирају слике воћа и плодности (које симболизују Деметру, богињу плодности) (1970: 8), нарочито док је Тес у млекари. О нераскидивој повезаности мајке и ћерке, Деметре и Коре, сведочи и чињеница да се у Елеусини о њима увек говорило истовремено. Њих две, тврде Јунг и Керези, „треба схватити као двоструки лик, чија једна половина идејно употпуњује и утемељује другу половину” (Jung i Kerenji 2007: 155).¹⁷

Занимљиво је да баш Ејнцел, који је најсуровији према Тес, наслеђује њену универзалност. Док је посматра у млекари, Ејнцелу се чини да она симболизује читав женски пол: „Више није била млекурица, већ маштарска есенција жене – читав пол кондензован у једну типичну форму. Звао ју је Артемидом, Деметром и другим фантастичним именима” (Hardi 2018: 197).

Ејнцел Клер симболизује Аполона, бога музике, светлости и Сунца. Паралеле између њих су очигледне. Аполон свира лиру, Ејнцел свира харфу. Како наводи Кунду, за Аполона је такође карактеристично то да брине о стоци (2008: 98). Ејнцелови планови за будућност уско су везани за земљорадњу и сточарство будући да се Ејнцел нада да ће се окушати као фармер. Поред тога, Ејнцелу и Аполону заједнички су „узвишени морални принципи” о којима

¹⁷ Да су Персефона и Деметра заправо само млађа и старија верзија исте богиње тврди и Џејн Харисон у поменутој књизи. Харисон додаје да мит о Деметри и Кори води порекло са Крита, и да их је најпре било скоро немогуће разликовати. Ипак, стари Грци су почели Деметру да повезују са овоземаљским, док је Персефона довођена у везу са духовним и са подземним светом (Harrison 1959: 275), што води ка њиховој демаркацији и стварању засебних култова ове две богиње.

пише Мајкл Грант (Michael Grant) (Grant 1962: 137).¹⁸ Срејовић и Цермановић Кузмановић као једну од главних Аполонових особина наводе исцелитељство. Стари Грци су „болест сматрали неком врстом нечистоће, која се могла уклонити очишћењем и покајањем” (1987: 41). Слично Аполону, који је видао рану Глауку, и Тес, након што одузима живот Алеску, одлази код Ејнцела по опроштај.

4. Закључак

Циљ овог истраживања је да проблематизује Хардијеву намеру да у свом књижевном опусу достигне спој појединачног и општег. Док су догађаји описани у роману били занимљиви Хардијевим савременицима због елемената карактеристичних за викторијанско доба, митолошке алузије су израз покушаја да се представи опште, што је непромењиво; а универзално у овом делу је свакако један од разлога зашто је *Тес од рода Д'Ербервила* класик светске књижевности. Прича о Тес Дербифилд је прича о трагичној судбини младе жене, али је она истовремено и представница читавог женског рода, симболички израз женског архетипа. У роману су најприсутније алузије на мит о Персефони/Кори и Деметри, али и на Артемиду, мит о постању и ликове из бајки. Хардијева хероина истовремено симболизује Персефону, Деметру и Артемиду. Тес се доводи у везу са Кором у периоду када је наивна и безазлена девојка, док у периоду када постаје зрела жена симболизује Деметру, богињу плодности. Тес представља отелотворење позитивних и негативних аспеката женског архетипа. С тим у вези, у њеној личности присутна је активна и пасивна страна, при чему се активна објашњава кроз паралеле са Артемидом, а пасивна кроз подударња са Персефоном. Истовремено, Алек Д'Ербервил симболизује Хада, док се Ејнцел доводи у везу са Аполоном. Нажалост, Тес Дербифилд, као и остали ликови (са изузетком Алека Д'Ербервила) не препознају своје митске функције. У ери све већег стављања акцента на разум дошло је до стварања јаза између телесне и духовне стране личности, што је довело до дехуманизације појединца. Док је Алек превише заокупљен задовољењем својих телесних потреба, Ејнцел и Тес се одричу своје телесне, земаљске стране. Иако Ејнцел Клер пореди Тес са античким богињама, он заправо није спреман да прихвати њену сензуалну, земаљску страну. Та телесна страна њене природе и самој Тес постаје мрска и неприхватљива због негативног односа који је викторијанска култура имала према страстима и инстинктима. Иако се Тес, баш као и Пер-

¹⁸ “high moral principles”.

сефона, Ева и Лепотица, усуђује да проба „забрањено” воће, тај чин не води ка њеној индивидуацији. Сексуални чин, који у Персефонином случају води ка зрелости, за Тес остаје кобан догађај који она није у стању да превазиђе и да се од њега опорави. Иако симболизује богињу земље и плодности, Тес се окреће духовном, што има за последицу читав низ несрећних догађаја који је воде у неизбежну пропаст и смрт.

Литература

1. Blake, Kathleen (1982), “Pure Tess: Hardy on Knowing a Woman”, *Studies in English Literature, 1500–1900*, Vol. 22, No. 4, Houston, Rice University, 689-705, DOI: 10.2307/450188.
2. Bonaparte, Felicia (1999), “The Deadly Misreading of Mythic Texts: Thomas Hardy’s ‘Tess of the d’Urbervilles’”, *International Journal of Classical Tradition*, Vol. 5, No. 3, New York, Springer, 415–431, DOI:10.1007/BF02687695.
3. Brick, Allen (1962), “Paradise and Consciousness in Hardy’s Tess”, *Nineteenth Century Fiction*, Vol. 17, No. 2, Oakland, California UP, 115–134, DOI: 10.2307/2932515.
4. Grant, Michael (1962), *Myths of the Greeks and Romans*, Cleveland: World Pub. Co.
5. Елиот, Џ. (1957), *Адам Буд*, превео Чедомир Петровић, Београд: Издавачко предузеће „Рад“.
6. Jung, Karl Gustav (1969), *The Archetypes and the Collective Unconscious*, превео Richard Francis Carrington Hull, New Jersey: Princeton UP.
7. Jung, Karl Gustav, i Karl Kerenji (2007), *Uvod u suštinu mitologije*, превео Božidar Zec, Beograd: Fedon.
8. Kundu, Rama (2008), “‘To Name the Unnamable’: Thomas Hardy’s Use of Classical Myth in Tess”, *Brno Studies in English*, Vol. 24, Brno, Faculty of Arts, 89–103, <http://hdl.handle.net/11222.digilib/104250>.
9. Lukacs, George (1971), *Writer & Critic and Other Essays*, превео Arthur Kahn, New York: Grosset and Dunlap.
10. Millgate, Michael (1984), *The Life and Work of Thomas Hardy*, London: Macmillan.
11. Parker, Lynn (1992), “‘Pure Woman’ and Tragic Heroine? Conflicting Myths in Hardy’s ‘Tess of the d’Urbervilles’”, *Studies in the Novel*, Vol. 24, No. 3, Baltimore: Johns Hopkins UP, 273–281.
12. Pater, Walter (1876), *The Myth of Demeter and Persephone*, <http://fullreads.com/essay/the-myth-of-demeter-and-persephone/20/>.
13. Radford, Andrew (2005), “Hardy’s Tess, Jane Harrison and the Twilight of a Goddess”, *The Thomas Hardy Journal*, Vol. 21, Thomas Hardy Society, 27–57, <https://www.jstor.org/stable/45274773?refreqid=fastlydefault%3A1b95529bcb4d40da20bc3dccbcbdfc&seq=1#:~:text=Stable%20URL,org/stable/45274773>.

14. Radford, Andrew (2016), *Thomas Hardy and the Survivals of Time*, London: Routledge.
15. Sigamura, Yasunori (1984), "The Archetype and its Meanings in Thomas Hardy's Novels," 秋田高専研究紀要, Vol. 19, Otaru University of Commerce, 92–97.
16. Срејовић, Драгослав, и Александра Цермановић Кузмановић (1987), *Речник грчке и римске митологије*, Београд: Српска књижевна задруга.
17. Finn, Kay (1970), *Archetypal Symbolism in the Major Novels of Thomas Hardy* (neobjavljena doktorska disertacija), ProQuest Dissertations Publishing.
18. Foley, Helene (1994), *The Homeric Hymn to Demeter: Translation, Commentary and Interpretative Essays*, New Jersey: Princeton UP.
19. Harvey, Geoffrey (2003), *Thomas Hardy*, London: Routledge.
20. Hardi, Tomas (2018), *Tes od roda D'Erbevila*, prevela Dubravka Srećković Ivković, Београд: Laguna.
21. Harrison, Jane Ellen (1959), *Prolegomena to the Study of Greek Religion*, New York: Cambridge UP.
22. Holbrook, Peter (2014), "Thomas Hardy", *Scott, Dickens, Eliot, Hardy: Great Shakespearean: Volume V*, uredio Adrian Poole, London, Bloomsbury, 139–182.

Nataša V. Ninčević
University of Priština in Kosovska Mitrovica
Faculty of Philosophy
Department of English Language and Literature

THE REVISION OF ANCIENT MYTHOLOGY IN *TESS OF THE D'URBERVILLES*

Summary

Although the critics have traditionally observed the novel *Tess of the D'Urbervilles* as the disapproval of Victorian morals and double standards, the aim of this work is to point out the fact that this novel also has a general, universal meaning. Using Lukacs' concept of realistic fiction as a synthesis of particular and universal as a starting point, the author of this research claims that this novel is a story of the tragic destiny of a particular character, but that at the same time Tess Durbeyfield functions as an embodiment of the Archetypal Feminine. Myths are symbolic expressions of archetypes, and, apart from numerous parallels with the ancient myth of Demeter and Persephone, the novel contains allusions to the myth of Genesis and to classical gods like Artemis and Apollo. The character of Tess Durbeyfield is closely related to earth and natural laws. Though she has a great mythic potential, nobody (with the exception of Alec D'Urberville), not even Tess

herself, realises it. This leads to a tragic outcome. Contrary to Persephone, who, even though Hades carries her to the Underworld and pronounces her his wife, succeeds to return to Earth and to begin a new life, Tess never regains stability after she loses her virginity to Alec. She does not recognise Alec's function in terms of initiation into the world of maturity. Her sole reaction is neglect of the sensual part of her nature and her turning to the spiritual. There is no projection of the archetype, which inevitably leads Tess to failure and death.

► **Key words:** Persephone/Kore, Demeter, Artemis, Apollo, Hades, archetype, Angel Clare, Alec D'Urberville.

References

1. Blake, Kathleen (1982), "Pure Tess: Hardy on Knowing a Woman", *Studies in English Literature, 1500–1900*, Vol. 22, No. 4, Houston, Rice University, 689–705, DOI: 10.2307/450188.
2. Bonaparte, Felicia (1999), "The Deadly Misreading of Mythic Texts: Thomas Hardy's 'Tess of the d'Urbervilles'", *International Journal of the Classical Tradition*, Vol 5, No. 3, New York, Springer, 415–431, DOI:10.1007/BF02687695.
3. Brick, Allen (1962), "Paradise and Consciousness in Hardy's Tess", *Nineteenth-Century Fiction*, Vol. 17, No. 2, Oakland, California UP, 115–134, DOI: 10.2307/2932515.
4. Eliot, Džordž (1957), *Adam Bid*, translated Čedomir Petrović, Beograd: Izdavačko preduzeće „Rad“.
5. Finn, Kay (1970), *Archetypal Symbolism in the Major Novels of Thomas Hardy* (unpublished doctoral dissertation), ProQuest Dissertations Publishing.
6. Foley, Helene (1994), *The Homeric Hymn to Demeter: Translation, Commentary and Interpretative Essays*, New Jersey: Princeton UP.
7. Grant, Michael (1962), *Myths of the Greeks and Romans*, Cleveland: World Pub. Co.
8. Hardi, Tomas (2018), *Tes od roda D'Erbervila*, translated Dubravka Srećković Ivković, Beograd: Laguna.
9. Harrison, Jane Ellen (1959), *Prolegomena to the Study of Greek Religion*, New York: Cambridge UP.
10. Harvey, Geoffrey (2003), *Thomas Hardy*, London: Routledge.
11. Holbrook, Peter (2014), "Thomas Hardy", *Scott, Dickens, Eliot, Hardy: Great Shakespeareans: Volume V*, ed. Adrian Poole, London, Bloomsbury, 139–182.
12. Jung, Karl Gustav (1969), *The Archetypes and the Collective Unconscious*, translated Richard Francis Carrington Hull, New Jersey: Princeton UP.
13. Jung, Karl Gustav, i Karl Kerenji (2007), *Uvod u suštinu mitologije*, translated Božidar Zec, Beograd: Fedon.

14. Kundu, Rama (2008), “‘To Name the Unnamable’: Thomas Hardy’s Use of Classical Myth in *Tess*”, *Brno Studies in English*, Vol. 24, Brno, Faculty of Arts, 89–103, available at <http://hdl.handle.net/11222.digilib/104250>.
15. Lukacs, George (1971), *Writer & Critic and Other Essays*, translated Arthur Kahn, New York: Grosset and Dunlap.
16. Millgate, Michael (1984), *The Life and Work of Thomas Hardy*, London: Macmillan.
17. Parker, Lynn (1992), “‘Pure Woman’ and Tragic Heroine? Conflicting Myths in Hardy’s ‘Tess of the D’Urbervilles’”, *Studies in the Novel*, Vol. 24, No. 3, Baltimore, Johns Hopkins UP, 273–281.
18. Pater, Walter (1876), *The Myth of Demeter and Persephone*, <http://fullreads.com/essay/the-myth-of-demeter-and-persephone/20/>.
19. Radford, Andrew (2005), “Hardy’s Tess, Jane Harrison and the Twilight of a Goddess”, *The Thomas Hardy Journal*, Vol. 21, Thomas Hardy Society, 27–57, <https://www.jstor.org/stable/45274773?refreqid=fastlydefault%3A1b95529bcb4d40da20bc3dccabedbfcc&seq=1#:~:text=Stable%20URL,org/stable/45274773>.
20. Radford, Andrew (2016), *Thomas Hardy and the Survivals of Time*, London: Routledge.
21. Sigamura, Yasunori (1984), “The Archetype and its Meanings in Thomas Hardy’s Novels”, 秋田高専研究紀要, Vol. 19, Otaru University of Commerce, 92–97.
22. Srejiović, Dragoslav, i Aleksandra Cermanović Kuzmanović (1987), *Rečnik grčke i rimske mitologije*, Beograd: Srpska književna zadruga.

Преузето: 23. 11. 2021.

Корекције: 4. 3. 2022. / 27. 4. 2022.

Прихваћено: 28. 4. 2022.